Fontes: izvori za hrvatsku povijest, vol. 30, br. 1 (2024), 314 str.

Jubilarni trideseti broj časopisa *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* donio nam je prikaz oporučne ostavštine 18. stoljeća. Oporučna ostavština prikazana u ovom broju potječe sa zagrebačkog, riječkog, dubrovačkog i osječkog područja, kao i s područja Pečuha. Ukupno je objavljena stotinu i jedna oporuka, pisana na hrvatskom, latinskom i talijanskom jeziku, kao i popis manje poznatih riječi i izraza, i kratki mađarsko-hrvatski rječnik.

Pod gostujućim uredništvom Teodore Shek Brnardić i Filipa Novosela s Hrvatskog instituta za povijest (što omaškom nije navedeno u uvodnoj riječi glavne urednice) te glavne urednice Tatjane Šarić iz Hrvatskoga državnog arhiva, tekstove u ovom broju *Fontesa* priredili su Minela Fulurija Vučić sa Sveučilišta u Dubrovniku, Eldina Lovaš s Hrvatskog instituta za povijest, Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje te Luka Vukušić iz Matice hrvatske. Oporuke su važan izvor za prošlost, što najbolje opisuju riječi urednice Tatjane Šarić:

> „Oporuke iz 18. stoljeća pružaju bogat izvor informacija o svakodnevnom životu, obiteljskim odnosima i o društvenim normama tog razdoblja. Preko njih možemo steći uvid u imovinsko stanje pojedinaca, jer su oporučitelji detaljno navodili svoju imovinu, poput zemljišta, kuća, namještaja, novca, posuđa, nakita, oružja, ali i domaćih životinja. Osim materijalnih vrijednosti, oporučuju se i razna prava – primjerice upravljanje kućanstvom, pravo na naplatu dugova te obveze – plaćanje dugova, skrbništvo nad djecom i duševno bolesnim osobama, briga za siromahe, životinje, poštivanje željenog mjesta pokopa i slično. Oporuke tako pomažu razumjeti ne samo ekonomski status pojedinca i njegove obitelji nego i širi društveni kontekst u kojemu su živjeli (str. 7).“

Časopis je podijeljen u tri dijela. Prvi dio bavi se dubrovačkim područjem, drugi područjem Pečuha i Osijeka, a treći zagrebačkim i riječkim područjima.

Oporuke s dubrovačkog područja prikazala je Minela Fulurija Vučić. U uvodnom dijelu prikazala je dugačku tradiciju i praksu pisanja oporuka u Dubrovniku koja datira iz srednjega vijeka i usko je povezana s institucijom javnog notarijata, ključnom za razvoj prakse pisanja oporuka. Do razdoblja ovih oporuka one su većinom zadržale istu formu kao u srednjem i ranom novom vijeku. Iz priloženih oporuka vidljiv je društveni status kao i zanimanje naručitelja, odnosno supruga i/ili oca naručiteljice oporuke. Iz oporuka je vidljiva i iznimna religioznost tadašnjeg dubrovačkog življa. Uvodne invokacije, kao i objašnjenja razloga pisanja oporuka, često prate duboke religiozne poruke. Posebno su zanimljive i preporuke duše, od njih je možda najspecifičnija preporuka Salamona Parda, koji je bio židovske vjeroispovijesti, a koji u oporuci svoju dušu preporučuje Stvoritelju moleći da ga pozove u krilo Abrahamovo.

Oporuke s područja Pečuha i Osijeka prikazala je Eldina Lovaš. Ovaj dio obuhvaća i oporuke iz prve trećine 19. stoljeća. Eldina Lovaš ističe lošu sačuvanost oporuka na području Slavonije. U gradu Pečuhu tako je sačuvano 537 oporuka iz 18. stoljeća, od čega ih je na hrvatskom jeziku sačuvano 90. Iznimno je interesantna multikulturalnost Pečuha, u kojem su, piše Lovaš, oporuke pisane na latinskom, mađarskom, njemačkom

i hrvatskom jeziku. Lovaš ističe da su se često koristili izrazi iz svih navedenih jezika. Poput dubrovačkih, oporuke s područja Pečuha i Osijeka također su većinom sadržavale religiozne invokacije. Kroz oporuke je vidljivo i ekonomsko stanje stanovništva Osijeka.

Oporuke sa riječkog i zagrebačkog područja pripremio je Luka Vukušić. Oporuke iz Zagreba i Rijeke pisane su na latinskom i hrvatskom jeziku. Kao i u prethodna dva dijela, iz ovih oporuka jasno se vidi struktura društva prema staležu, spolu, ekonomskim mogućnostima i zaposlenju. Kao i oporuke iz prethodna dva primjera, i ove slijede, ili pokušavaju slijediti, srednjovjekovnu strukturu isprava. Od ukupno 20 oporuka, njih devet pripadaju muškarcima, od toga su tri svećeničke, dok je ženskih oporuka ukupno 11, što ukazuje na podjednaku zastupljenost muškaraca i žena, unatoč različitim pravnim statusima. Iz oporuka je vidljiva i plejada različitih stvari koje su oporučivali: nekretnine, pokretnine, prava, skrbništvo nad djecom, hodočašća i slično.

Oporučna ostavština prikazana u ovom broju časopisa *Fontes* iznimno je vrijedna. Iz nje možemo vidjeti sličnosti i razlike među hrvatskim stanovništvom pod različitim političkim entitetima. Priloženi izvori omogućuju daljnje analize tekstova oporuka. Ukratko, ovaj broj *Fontesa* maestralan je prikaz oporučne ostavštine iz raznih dijelova Hrvatske te će biti koristan svim istraživačima hrvatskog društva 18. stoljeća.

Ivan Peović

Istraživačka radionica *Što je prosvjetiteljstvo?*, 28. studenog 2025, Institut Ivo Pilar, Zagreb

U organizaciji projekta *Hrvatske zaklade za znanost* naslova *LIGHT – Između znanja i neznanja: ideje, prakse i nasljeđe prosvjetiteljstva u hrvatskim zemljama*, pod vodstvom dr. sc. Teodore Shek Brnardić, 28. studenog 2025. održana je na Institutu Ivo Pilar u Zagrebu prva istraživačka radionica pod nazivom *Što je prosvjetiteljstvo?*. Suradnici na projektu predstavili su svoja dosadašnja istraživanja koja su provodili u sklopu projekta, a radionicu su obogatila i dva pozvana predavanja uglednih znanstvenika, profesora Lászla Kontlera (Central European University) i profesora Johna Robertsona (Cambridge University). Radionica je održana na engleskom jeziku i bila je otvorena za sve posjetitelje. Ukupno je održano devet predavanja, podijeljenih u četiri sekcije, popraćenih raspravama između samih predavanja, uz zaključnu raspravu.

Prva sekcija sastojala se od dva pozvana predavanja. Profesor László Kontler započeo je predavanjem naziva *Re-Europeanizing the Enlightenment: A View from the Margins*, u kojem je govorio o istraživačkim pothvatima u proučavanju prosvjetiteljstva na području „perifernih" zemalja. Međutim, Srednja Europa, koja pripada toj skupini, još se uvijek slabo ističe u novijim sintetičkim studijama prosvjetiteljstva. Profesor Kontler ovim je predavanjem imao za cilj dati pregled dosadašnjih istraživanja i predložiti kako bi se u budućnosti mogla odvijati sveobuhvatna istraživanja prosvjetiteljstva u ovom dijelu Europe. Profesor John Robertson u predavanju *Can We Continue to Work with Franco Venturi's Idea of the Enlightenment as at Once Cosmopolitan and Patriotic?* osvrnuo se na genezu i karakter

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
57
Broj 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2025.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 57, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
FF press

Za izdavača / For Publisher
Domagoj Tončinić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Filip Šimetin Šegvić

Gostujući urednici / Guest editors
Teodora Shek Brnardić, Zrinka Blažević, Filip Novosel, Iva Mandušić, Marta Jurković

Izvršni urednik / Managing editor
Zvjezdana Sikirić Assouline

Zamjenik glavnog urednika / Assistant Editor-in-Chief
Luka Špoljarić

Uredništvo / Editorial Board
Inga Vilogorac Brčić (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Martin Previšić (suvremena povijest/contemporary history), Tvrtko Jakovina (globalna povijest/global history), Silvija Pisk (zavičajna povijest/local history), Tomislav Galović (pomoćne povijesne znanosti/auxiliary sciences of history)

Izvršni urednik za međunarodnu komunikaciju / Executive editor for international communication
Nada Zečević

Urednik recenzija / Review Editor
Kornelija Jurin Starčević

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Jevgenjevič Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Jakub Beneš (London), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Hannes Grandits (Berlin), Kateřina Horníčková (České Budějovice / Olomouc), Catherine Horel (Pariz), Angela Ilić (München), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Lyubomirova Ognyanova-Krivoshieva (Sofija), Axel E. W. Müller (Leeds), Beata Możejko (Gdanjsk), Géza Pálffy (Budapest), Zlatko Pleše (Chapel Hill), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios G. C. Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Zrinka Stahuljak (Los Angeles), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana), Andrea Vanina Neyra (Buenos Aires)

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year
Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at: Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Financijska potpora za tisak časopisa / The journal is published with the financial support by:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

Lektura / Language editors
Jure Trutanić (hrvatski / Croatian)
Tomislav Brandolica (engleski / English)

Korektura / Copy editing
Marta Janković

Ilustracija na naslovnici
Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak" http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific journals of Croatia http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp